

ЗАКАРПАТТЯ: ЄВРОПЕЙСЬКЕ НАДБАННЯ ЧИ ЗОНА РОЗБРАТУ ТА НЕСТАБІЛЬНОСТІ?

James Sherr

старший науковий співробітник Інституту зовнішньої політики Естонії при Міжнародному центрі оборони і безпеки (ICDS), позаштатний науковий співробітник (колишній керівник) Програми Росії та Євразії Королівського інституту міжнародних відносин (Chatham House)

Потенціал та важливість Закарпатської області для України та Європи може зрівнятися лише з тим нехтуванням, яке Брюссель та Київ демонструють по відношенню до неї. Жодна інша українська область не межує одразу з чотирма країнами-членами ЄС. Більш того, саме на території Закарпатської області розміщується один із найголовніших елементів енергетичної галузі України – газотранспортна система із пропускнуною спроможністю у 142 млрд м³ на рік, не кажучи вже про три найбільші газові сховища на континенті. Саме ці чинники визначають геоеконімічну та геополітичну важливість Закарпаття, зокрема його потенціал.

Незважаючи на це, подальший деструктивний вплив зовнішніх та внутрішніх чинників може перетворити область на основне джерело загроз невійськового характеру. Слід розуміти, що вирішення «м'яких загроз» не передбачає застосування військової сили. Більш того, як у 2003-му було відзначено в одній праці «головне джерело загроз невійськового походження зосереджено не у слабких міжнародних механізмах, а у низькоефективній державній політиці країни».¹ У випадку із Закарпаттям, віддаленість міжнародних механізмів (в перше чергу ЄС та НАТО) сприяють виникненню в Україні значного дефіциту, збільшення рівня невігластва та уразливості. Численні претензії та вимоги Угорщини, що формують одну із головних причин нестабільності в Закарпатті, є не причиною слабкості України, а її індикатором. Як було зазначено, політика Угорщини щодо своєї закордонної «угорської національної меншини» наразі не дискримінує Україну, проте, саме в Україні це відчувається гостріше, аніж у Словаччині, Румунії або Сербії, оскільки Україна є більш вразливою, ніж ці держави, до зовнішнього тиску з боку Угорщини.

Уразливість України наочно демонструється одним прикладом. Починаючи з часів «холодної війни», Норвегія, як союзник НАТО, через прозорі економічні фонди інвестувала розвиток своїх малонаселених районів на далекій півночі задля запобігання можливим загрозам її недоторканості, актуальність яких зростала через діяльність СРСР. На відміну від Норвегії, Україна навпаки для розвитку Закарпаття активно залучає різноманітні інфраструктурні угорські фонди, діяльність яких може призвести до перегляду стану справ, який нині сформовано.

Офіційно, діяльність Угорщини базується на трьох основних принципах. По-перше, вона не прагне перегляду національні кордони, як у випадку з Україною, так і у випадку з іншими державами, в яких присутні угорські меншини. По-друге, вона не прагне розширення визначення своєї «національної меншини» за історично визнані іншими країнами межі. По-третє, вона не має наміру використовувати наявні суперечки як інструмент дестабілізації обстановки як на території самої області, так і на території України в цілому. У всіх трьох принципах політика Угорщини відрізняється від політики Росії.

Тим не менше, її цілі в Закарпатті ґрунтуються на низці прав, які не узгоджуються з принципами, закладеними у світовому порядку після «холодної» війни, заснованому на Гельсінській угоді, а також Статутом ООН. В обох документах визначено право держав здійснювати юрисдикцію над своїми громадянами. Положення щодо прав меншин у цих документах мають на меті підтримку їх рівності перед законом, а не надання їм «особливого

---

¹ Джеймс Шерр, «Посилення «мякої безпеки»: Що має бути зроблено?» (Кемберлі: Центр дослідження конфліктів, Королівська військова академія Сандхерст, травень 2003)

статусу», не кажучи вже про надання можливості присягати на вірність іншим державам та права діяти від їхнього імені. Визнання подвійного громадянства - прерогатива країни проживання цих меншин, але не право і не обов'язок, щодо яких можуть висуватись будь-які вимоги з боку інших країн.

Всупереч офіційно заявленому невдоволенню інших союзників Угорщини по НАТО, вона продовжує свої спроби зловживання членством у Альянсі для відстоювання своїх інтересів у двосторонній суперечці з Україною, яка вимушено втягнена у воєнний конфлікт. Починаючи з 2017 року, Угорщина зловживає своїм правом вето, недопускаючи організації зустрічей не лише на президентському та міністерському рівнях, але і на найвищих військових рівнях. Це, звісно, не зменшило співпрацю Україна-НАТО, але значним чином ускладнило її. Ще менш приємно, що інституції ЄС (включаючи Венеціанську комісію Європейського парламенту) виявили відкрите небажання брати участь у суперечці між країною-членом ЄС та країною, яка хоча поки і не є членом ЄС, однак вже підписала Угоду про асоціацію та заявила про своє прагнення стати повноправним членом Євроспільноти.

Однак, надію дарує той факт, що все ще можна виправити на краще. Враховуючи географічне положення та потенціал Закарпатської області, вона може стати ключовим елементом на шляху до згуртування Європи. Основна перешкода цьому знаходиться не у Будапешті, а у Києві, а точніше - у відсутності атрибутів, які є фундаментальними для ліберальних демократій та іноземних інвесторів: визнання права власності, створення механізмів примусового виконання контрактів, легалізація економічної системи, позбавленої тінювих обороток, забезпечення діяльності судової системи, що визнає верховенство закону, а не право сили чи влади. За відсутності даних атрибутів, правова система України продовжуватиме залишатись обмеженою, а суверенітет – порушеним.